

Posle naše burne, „deklaraške“ i „predlo-
gaške“ 67. godine, većina od nas verovatno
se pomalo i zasitila tim stalnim razmišlja-
njima i diskusijama o različitim, stvarnim
ili preuveličanim nacionalnim problemima.
Dozvolite mi ipak da dotaknem jednu takvu
„temu“, pomalo i protiv svoje volje: ako čov-
vek govori iz ubedenja, po pravilu govori o
tome o čemu bi najradije čitao...

Na prošlom Susretu, spominjući bedno
stanje „duhovne integracije“ jugoslovenskih
kultura, imao sam priliku izraziti uverenje
da bi narodnosti u izvesnom smislu mogle
postati primer nesebičnog prihvatanja kul-
turnih vrednosti naših naroda, jer pripad-
nici narodnosti — pogotovu generacije ro-
dene posle oslobođenja — najlakše se mo-
gu emancipovati u nacionalnom smislu, naj-
pre se mogu osloboditi od nacionalnih pred-
rasuda, štaviše, na nacionalizme drugih oni
mogu pomalo gledati iz ptičje perspektive.

Posle brionskog plenuma, kada su se ra-
spršile naše lepe, bezbrižne, ali u velikoj
meri i detinjaste iluzije o tome da je sa
narodnostima sve u redu, da su one pot-
puno slobodne, ravnopravne, da imaju sve
moguće uslove za društveni i kulturni raz-
voj, postalo je očevidno da ta „ptičja per-
spektiva“ nije moguća ni nama, pripadnici-
ma narodnosti: nismo ni primetili kako — a
već smo se i sami našli u tim diskusijama,
na koje smo pre tri-četiri godine gledali sa
izvesne „visine“, a pomalo i sa žaljenjem.
Danas je već jasno da to ni nije moglo biti
dručkije, da je nemoguće ostati po strani
u diskusijama o nacionalnim odnosima, jer
naizgled „moralni“ neutralizam je, u stvari,
svojevrsan vid amoralnosti: dok drugi u
samoupravnoj praksi svakodnevno vode te-
šku i „priljavu“ bitku za doslednu ravnop-
ravnost svih naroda i narodnosti, za uzdi-
zanje prakse na nivo opštih principa — do-
tla ti, u svojoj „uzvišenoj“ neutralnosti, pe-
reš ruke i čuvaš „čistotu svoje duše“...

Govorio bi dakle na temu o kome bi — da
je to moguće — najradije čitao: na temu na-
cionalnih odnosa u kulturi, konkretnije: o
odnosu kultura, a u prvom redu književ-
nosti, naših naroda i narodnosti.

U zadnje vreme među kulturnim birokra-
tima, a i u nekim političkim krugovima
uporno kruži fama o tome kako kulture na-
rodnosti poniru u sebe, kako se zatvaraju,
ili ako to još ne čine, postoji velika opa-
snost da to ubuduće čine, zahvaljujući nag-
loj, možda i suviše nagloj „rehabilitaciji“
narodnosti na svim područjima. Nemam pot-
puniji uvid u kulture ostalih narodnosti, ali
sam siguran da je takva konstatacija u od-
nosu na mađarsku kulturu u Jugoslaviji
potpuno deplasirana i predstavlja manifesta-
ciju ili zlonamernosti snaga koji su na
Brionima dotučeni, ili proste neobavešteno-
sti, odnosno loše obaveštenosti. Meni naime
nije jasno, koja bi oblast naše kulture mog-
la biti ta, koja se, navodno, „zatvara“? Da
li školstvo, na čijem području negde i više
od polovine mađarske dece upošte nije obu-
hvaćeno nastavom maternjeg jezika; da li
izdavačka delatnost, u čijem je okviru zad-
njih 8 godina izdano oko 200 dela, a od to-
ga otprilike 100 sa područja jugoslovenskih
literatura, a samo 60 iz oblasti jugosloven-
ske mađarske beletristike; da li časopisna
književna kritika, koja ne samo po broju
prikazanih dela, nego i po svom unutrašnjem
sadržaju drži korak sa književnostima jugo-
slovenskih naroda, u prvom redu Hrvata i
Srba; ili možda poezija naše tzv. srednje
generacije, koja je pedesetih godina, grubo
rečeno, iznikla iz moderne srpske poezije; ili
pak pesništvo nove generacije, koje je po
svojoj duhovnosti i svom senzibilitetu tako-
reći neodvojivo od najnovijeg hrvatskog i
srpskog pesništva; ili — da ne nabrajam
dalje — možda radio-drama, čiji se raz-
voj na jezicima vojevodanskih narodnosti,
kako je jedina analiza nedavno pokazala, već
godinama sputava u redakciji Radio Novog
Sada?

Nasuprot tezi da se naša kultura, a po-
sebno književnost, zatvara, ja bih bio slobod-
an navesti jednu drugu, nikako ne origi-
nalu: književnosti naših naroda su te, koje

IŠTVAN BOŠNJAK

MONOLOG NA TEMU: KULTURE NARODNOSTI

se zatvaraju, odnosno koje se pomalo indo-
lentno odnose prema književnosti jugoslo-
venskih Madara. Pri tom ne mislim samo na
neke formalne pokazatelje; za mene nije
toliko bitno, na primer, koliko književnih
dela je zadnjih godina prevedeno sa našeg
na srpskohrvatski jezik; nije primarno ni
to da naše novine i časopise u republičkim
centrima ne donose, ili donose veoma retko,
čak i neke osnovne, kratke informacije o
kulturnim i književnim zbivanjima jugoslo-
venskih Madara (dok, recimo, to čine dosta
sistematično sa sličnim zbivanjima u Mađar-
skoj), ili, moglo bi biti sporedno i to, što
se žiri organa Saveza omladine Jugoslavije
— ako sam dobro obavešten — još nikad
nije setio da bi možda i neko delo mladog
mađarskog ili šiptarskog, slovačkog, talijan-
skog itd. književnika moglo doći u užu iz-
boru prilikom dodeljivanja tradicionalnih na-

grada „Mladosti“; samo po sebi ni to ne
mora biti od naročito značaja, da se u
zadnje vreme nešto češće javljanje naših
pesnika na jugoslovenskim jezicima može
zahvaliti uglavnom jednom našem prevodi-
ocu — Madaru, koji samoinicijativno „za-
sipa“ redakcije listova i časopisa prevodima
naših pesama; itd. itd. Za mene je mnogo
bitnije od svih tih pojava ta *sustina* koja
se krije iza njih, a koja se najvidnije mani-
festovala prilikom poznatih diskusija o an-
tologiji jugoslovenskih književnosti, kada su
literature narodnosti upućene na matične
literature, kada je narodnostima stavljeno
na znanje istina ne ovako uprošćeno — da
njihova kultura i književnost nije jugoslo-
venska, i da ni u buduće (navodno jedino
zbog jezičkih prepreka), ne može postati or-
ganski deo kulture ove zemlje.

Možda je nekome od prisutnih i poznato
koliko je kritika dobila početkom ove dece-
nije generacija kome pripadam, generacija
„Symposiona“ zbog svoje navodno „pretera-
ne“ jugoslovenske orijentacije. U tim godi-
nama intenzivnog stvaranja naše književ-
nosti prema „svetu“, neki naši, ponekad ni
od šovinizma potpuno ne imuni sunarodnja-
ci, često spominjali naše *jednostrane*, neuz-
vraćene težnje ka duhovnoj integraciji. U
tome je bilo i neke istine, ali nam se ta
jednostranost činila normalnim, jer smo zna-
li da naša posleratna književnost, izuzev
nekoliko ostvarenja, još ne može računati
na veće interesovanje drugih naroda. Među-
tim, za proteklih 7—8 godina ta književnost
je — kažemo to bez samozadovoljstva, ali i
bez lažne skromnosti — mnogo napredovala
i u kvantitetu i u kvalitetu; ona je u Ma-
đarskoj, a i u „belom svetu“ — gde mađar-
ski jezik i kultura nije toliko nepoznata ka-
ko nam se to možda u Jugoslaviji čini —
stekla izvesnu reputaciju, u prvom redu po-
sredstvom naših dvaju časopisa — „Hid“-a
i „Uj Symposion“-a, koji su, na paradoksal-
an način, u inostranstvu možda i više tra-
ženi nego kod naše, mađarske publike u Ju-
goslaviji. Naglašavam to „naše, mađarske“,
jer drukčiju publiku mi nemaju: ne sećam se
kad sam zadnji put video neku, makar kon-
vencionalnu recenziju o tim časopisima u
našoj ne-mađarskoj štampi.

Zbog takvog stanja, koje je pre 7—8 go-
dina bilo normalno, a danas to nikako nije,
prirodno se nameće drugačije prilaganje in-
tegracionim težnjama naše književnosti. Ne
precenjujući sopstvene vrednosti, vreme je
da iskreno, drugarski otvoreno kažemo:
jednostrana književna integracija postala je
anahronična, uz puno respektovanje plod-
nog, katalizatorskog uticaja jugoslovenskih
literatura na našu, mi ne možemo i dalje
biti ono, što smo, uglavnom, dosada bili:
jednostavni „konzumenti“ tih literatura, od-
nosno puki posrednici između književnih
republika Jugoslavije i Mađarske.

Dakle, da rezimiram: književnost mađar-
ske narodnosti — a siguran sam da ni
ostalih — ne teži nikakvom „zatvaranju“,
već nasuprot, da bude mnogo više prisutne
u književnostima naših naroda nego što je
bila dosada. Onima, kojima je poznata pri-
roda književnosti, književnog života, su-
višno je posebno naglašavati da to nije ni-
kakva spolja nametnuta, politički, šovini-
stički ili bilo kakvom ideologijom obojena
težnja: stalna, intenzivna nostalgija za me-
dijem, za publikom imanentno je svojstvo
svih književnosti, pogotovo književnosti ma-
lih naroda, a da o „manjinskim“ književno-
stima i ne govorimo. Te „manjinske“ knji-
ževnosti, koje egzistiraju sa najmanjimalni-
jim medijem, pod normalnim okolnostima
se nikada ne zatvaraju. Čine to jedino onda,
ako ih postojeće političke i kulturne prilike
— namerno ili spontano — na to prisiljavaju.
Iz ovoga logično proizilazi da jedini
„lek“ protiv eventualnog, nikako ne samo-
voljnog zatvaranja literatura naših narod-
nosti jeste u tome da zajednički, na jedan
normalan, da ne kažem: samoupravni na-
čin stvaramo takve uslove, među kojima te
književnosti neće biti primorane na izolaci-
ju, već će se moći organski uključiti u stvara-
laštvo naših naroda.